

DVASINĖS PATIRTYS KLINIKINĖJE MIRTYJE IR NEUROBIOLOGIJA

Rimantas Pranskaitis, Danė Šlapkauskaitė

Šiaulių universitetas, Socialinės gerovės ir negalės studijų fakultetas

Įvadas

Gyvenime sutinkame žmonių, kurie pasakoja patyrę pranašingų nuojautų ar sapnų, klinikinėje mirtyje matę dvasinio pasaulio būtybių bei mirusių artimųjų, matę savo gyvenimo „filma“, patyrę vizijų ar pan. Internete taip pat galime rasti užuominų bei klausimą: „Kas nutinka mirštant?“ Klinikinę mirtį patyrę žmonės dalijasi išgyvenimais (balsas.lt, žiūr. 2011-08-06). Straipsnyje, parengtame pagal „The Daily Mail“, pateikiama kelių asmenų – gydytojos, žinių diktoriaus ir kitų – liudijimai apie dvasines patirtis klinikinėje mirtyje. Ar tai tiesa? Ar tai fantazijos ir iliuzijos? Gal tai reiktų vertinti skeptiškai? Ar turime reikalą su ligoniais? Kiek tai priklauso nuo mūsų pačių įsitikinimų, auklėjimo, religijos? Ką apie tai teigia mokslininkai? Neįvardyti autoriai šviesos regėjimą hipotetiškai bando aiškinti biocheminių pokyčių paseka, bet sudėtingesnių vizijų priežastis kol kas neiški: „Ar derėtų aiškinti dvasiškai, ar moksliai“.

Kaip suprantame ir vertiname mus supančią tikrovę, gamtinius ir socialinius reiškinius, jų priežastis ir pasekmes, tai veikia mūsų emocijas ir elgesį. Bet ar viską lemia tik mūsų supratimas, tik pojūčiais patiriami dalykai? Nėra nė vieno žmogaus, kuris nepatirtų stresų, kuris nesusidurtų ir nespręstų egzistencinių – gyvenimo prasmės bei mirties problemų. Atsiranda netikėtų bei skaudžių momentų, veikiančių ne tik mūsų emocinę būseną, bet ir fizinę, lemiančių darbingumą, socialinius santykius. Prieš kelis dešimtmečius susidomėję skaitėme Rymond Moody knygą-rankraštį, vertimą iš anglų k. – „Svarstymai apie gyvenimą po gyvenimo“ (1979). Medicinos daktaro vertinimai, apibendrinantys buvusių pacientų patirtis klinikinėje mirtyje, liudijo pomirtinio dvasinio pasaulio egzistavimą, santykių kaitą „grįžus“ į gyvenimą. Minėto autoriaus tekstai tebekomentuojami ir šiandieniniuose interneto puslapiuose, ezoterinėje ir mokslinėje literatūroje.

Bandymų moksliai vertinti dvasines patirtis klinikinėje mirtyje bei paranormalius reiškinius, siejančius su artimųjų mirtimi, randame literatūroje vokiečių kalba. Tai, kas šiandien diskutuotina ar yra *tabu*, gali tapti aišku atrandant naujų tyrimų būdų ir naujų kompetencijų. Kadangi moksliniam dvasinių reiškinių pažinimui visų pirma svarbios kognityvi-

nės kompetencijos, pateikiame lietuvišką vokiškų straipsnių apžvalgą. Tikimės, jog autorių konstatuojami reiškiniai gali praturtinti mūsų žinias, emocinį intelektą ir tobulinti bendravimo kultūrą.

Tyrimo tikslas – dvasinės realybės fenomeno klinikinėje mirtyje bei paranormaliuose reiškiniuose, susijusiuose su artimųjų mirtimi, mokslinio interpretavimo paieška literatūroje.

Tyrimo objektas – paranormalūs reiškiniai klinikinėje mirtyje ir / ar ryšium su artimųjų mirtimi, ir mokslininkų vertinimai.

Tyrimo metodas – mokslinės literatūros vokiečių k. analizė, lyginamoji analizė. Autoriai vokiečiai pateikia savuosius apibendrinimus ir kitų mokslininkų tyrimų išvadas. Taigi, naudojame ir antrinius užsieninės literatūros šaltinius.

Dvasinės patirtys klinikinėje mirtyje – ar tai mistika?

Kas yra klinikinė mirtis? Tai būseną, kai dėl sužeidimo avarijoje ar kitais gyvybei pavojingais atvejais sustoja širdies veikla ir kvėpavimas, sutrinka kraujotaka, išnyksta sąmonė, bet organizmo ląstelės dar palaiko gyvybingumą dėka jose esančių energetinių medžiagų. Tai trunka sekundes ar minutes. Su teikus tinkamą pagalbą, biologinė mirtis neįvyksta, žmogus atsigauna. Yra faktų, kai po tokių įvykių atgiję žmonės pasakoja apie šviesos tunelį, dvasių pasaulį, susitikimą su mirusiais artimaisiais arba ne kūno akimis stebėtą jiems teikiamą pagalbą. Situacijoje tarp gyvybės ir mirties jaučiasi žmonės pakliuvę į nežemišką erdvę, pamato savo buvusį gyvenimą ir jo vertę, bei tai momentalius potyris (Stechl A., Bucher A., 2010; Cressy J., 2010; Nicolay J., Serwaty A., 2010). Ne visos patirtys klinikinėje mirtyje yra analogiškos. Ne visi, patyrę atgamtinių reiškinių klinikinėje mirtyje, yra dvasiškai brandūs asmenys. Taigi, norint vertinti objektyviai, svarbu nesuabsoluitinti subjektyviai perteikiamų reiškinių, svarbu išvengti kraštutinumų: skepticizmo, vadinamosios infliacijos šventumo aspektu ir pjedestalo efekto. Kaip teigia minėtieji autoriai, teisybė paaiškėja pagal tai, kaip toliau gyvena patyrusieji dvasinių apraiškų, kokias vertybes brangina.

Patirtys klinikinėje mirtyje (KM) ir mistikų patirtys, liudijančios dvasinių reiškinių egzistavimą,

kelia daug klausimų, diskusijų, vertinama prieštarin-
gai. Judith Cressy iš JAV knygoje *The Near-Death Experience – Mysticism or Madness* (1994), kurios santrauka pateikta vokiečių k., aptaria klinikinės mirties patirtis, lygindama jas su dvasinio luomo žmonių mistikos reiškiniais. Patirtis klinikinėje mirtyje – ypatingas dvasinis įvykis, labai asmenišką, dažniausiai spontanišką. Tai visada siejama su tikėjimu, regėjimu, elgesio vertinimu, meile, šviesa. Tai pasitaiko, palyginti, retai, bet transcendentinę patirtį pajutusių amerikiečių skaičiuojama iki 12 milijonų (Alois Serwaty 1994 m. duomenys). Tiek pasaulietis materialistas, tiek ieškantis dvasinių dalykų asmuo susiduria su dvasine realybe. Pakankamai išsilavinę žmonės gali tokius fenomenus analizuoti, palyginti su tam tikrais standartais ir stebėti tolimesnę įvykių raidą. Pastebėta, jog transcendentinių faktų akivaizdoje žmonės kitaip vertina mirtį, jos nebijo, renkasi nematerialias vertybes. Dvasingumo praktikoje siela įgyja tam tikrą aiškumą ir tyrumo laipsnį. Žemiškajame gyvenime elgiasi kaip piligrimas pakeliui į amžinybę. Mirties grėsmė ne vieną asmenį išvedė į tobulėjimo kelią. Tai liudija šventųjų biografijos, pvz., šv. Ignaco. Tai liudija ir gyvenimiška patirtis (Margaret Silf, 2003). Tačiau siekti tobulybės – dar nereiškia, jog būtina patirti mistinių reiškinų ar klinikinę mirtį. Tobulėti gali kiekvienas. Patirti dvasinių vizijų, žmogaus fiziologijai nebūdingų reiškinų – tai daug klausimų kelianti problema, kuri žinoma Bažnyčios istorijoje, ir dažniausiai atidžiai ir atsargiai vertinama.

Hildegarda iš Bingen (XII a.), Kotryna Sienietė (XIV a.), Teresė Avilietė (XVI a.) pagal patirtąsias vizijas ryžtingai vykdė tam tikras reformas, mokė ir rašė apie dvasinius reiškinis, tobulumo laipsnius, dvasines buveines (Šv. Teresė Avilietė, 2008; Gisbert Kranz, 1983). Mistiku tenka vadinti italą vienuolį Tėvą Pijų, gyvenusį mūsų laikais – XX a., kuris gebėdavo žmogui pasakyti slepiamas nuodėmes, kuriam būdinga stigmos, bilokacija (Rimšelis, 2005). Šių dvasinio luomo asmenų ir klinikinę mirtį patyrusių pasauliečių gyvenimo sąlygos skirtingos. Klinikinės mirties, t. y. ribinės situacijos, metu žmonės į naujas, t. y. į kito pasaulio, sąlygas patenka netikėtai ir grįžta vėl „į žemę“; po patirties tenka aiškintis, kas, kodėl ir t. t. Juos supantis pasaulis gali atrodyti svetimas, o jų atgamtinė patirtis, jei tai papasakojama, vertinama skeptiškai. Kai aprašomos šventųjų patirtos ekstazės – situacijose išvelgiama analogijų. Sielos akys mato daug daugiau negu kūno akys. Nenusakoma šviesa, nenusakomai trumpas laikas, per kurį įvyksta patirtis. Sieloje lieka tam tikras atspaudas – įsitikinimas, jog yra Dievo mylima. Pamatomas praėjęs gyvenimas ir dingsta mirties baimė. „Tai mistika čia ir šiandien“, – teigia klinikinėje mirtyje tai paty-

rusi psichoterapeutė Sabine Mehne (2010, p.163). Tai daugiau negu tik prisiminimas. Bendravimas su daugeliu dvasinius reiškinis patyrusių klinikinėje mirtyje lėmė draugijos įkūrimą, kurios pirmininkas Vokietijoje yra vienas iš minimų autorių – Alois Serwaty.

Yra ir kitokių paranormalių reiškinų, kuriuos patiria sveikieji. Pavyzdžiui, artimųjų mirties faktą pajunta, palyginti, daug žmonių, daug konstatuojama ir pomirtinių kontaktinių situacijų. Tai apreiškiamą tam tikrais simboliais, pvz., kylanti švieselė, neįprastas garsas ar kt. Šiuo klausimu palyginti daug faktų pateikia Alois Serwaty ir Joachim Nicolay straipsnių rinkinyje *Begegnung mit Verstorbenen?* (2010). Apie pomirtinius susitikimus ir jų prasmę gedintiems artimiesiems, kaip pozityvų psichologų praktikoje žinomą reiškinį, rašo Evelyn Elsaesser-Vallarino (2010): Tiriant pomirtinio bendravimo klausimą 13-je Europos šalių, teigiami atsakymai išsidėstė 9–41 procentų ribose. Apklausiant našlius ir našles D. Britanijoje, analogiškų atsakymų būta dažiau, t. y. 50 ir 46 procentai. Ar galima subjektyvią patirtį patikrinti? Deja, tai gali paliudyti tik gedinčiojo emocijų pakitimas ar kitos pasekmės. Vokietijoje, kur kreipiamą daugiau dėmesio į gedinčiuosius, psichoterapeutai Roland Kachler (2010), Juliane Grodhues (2010) puoselėja katalikišką artimųjų bendravimą su mirusiais ir konstatuoja teigiamą įtaką, gyjant iš gilaus liūdesio. Autoriai propaguoja tam tikrą Allen Botkin'o (JAV) pasiūlytą gedinčiųjų liūdesio gydymo metodiką per ryšį su mirusiuoju, o ne stengiantis tai pamiršti. Kai yra tam tikrų patirčių tarp mirusių artimųjų ir gyvųjų, galima daryti prielaidą apie liūdinčio asmens norą, iliuzijas, bet to negalima pasakyti, kai gyvieji gauna tam tikrą ženklą, nieko net nežinodami apie artimojo mirtį ar likimą. „Taigi, yra paranormalių reiškinų, kuriuos gal gali bandyti aiškinti kvantinė fizika, bet žmogaus fizinės sensorinės sistemos to neapima“, – teigia fizikas psichologas Walter von Lucadou (2010). Autorius atkreipia dėmesį, jog beveik visi ypatingų patirčių turėję asmenys sako, jeigu patys to nebūtų patyrę, tai kitų pasakojimui netikėtų.

Patirtus atgamtinius reiškinis papasakoti įprastais žodžiais sunku. Tiek mistikai, tiek patyrusieji klinikinę mirtį ar pomirtinių kontaktų vartoja metaforas. Tačiau, kaip pažymi J. Cressy iš savo patirties, išlieka baimė būti nesuprastiems, palaukytiems psichiniais ligoniais. Niekam nepasakoti – tai tam tikro lobio slėpimas, lobio, kuris turėtų gydyti ne tik patyrusįjį, bet ir visuomenę. Taigi, reikia drąsos, nors tarp kalbėjimo ir tylėjimo gali kilti konfliktas. Pavydas, pajuoka, skepsis – tai galimos aplinkinių žmonių reakcijos, kaip ir kitas kraštutinumas – „kėlimas ant pjedestalo“. Todėl atvirai kalbantys apie atgamtinių reiškinų patirtį yra apkalbami, net šmeižiami.

Mistikė Teresė Avilietė buvo apskūsta, jog yra piktosios dvasios įtakoje. Jai dvejus metus buvo draudžiama priimti Komuniją, grėse inkvizicijos susidorojimas. Tik protingas ir panašių reiškinių patyręs vienuolis šv. Kryžiaus Jonas padėjo Teresei atgauti autoritetą ir tapti didžiąja mistikos mokytoja. Kaip prieš šimtmečius, taip ir šiandieniniams antgamtnių reiškinių patyrusiesiems tenka „pasitikrinti“ pas kompetentingus dvasios mokytojus. Net esant tikram savo patirties objektyvumu, reikia turėti artimų žmonių dvasinį palaikymą, kad mažiau žėistų kitų skepticizmas.

Tiek mistikai, tiek patyrusieji klinikinę mirtį bei ryšį su mirusiais savo emocijomis ir gyvenimu teigia meilę, ypač akcentuoja, kad Dievas myli ne pagal tai, kiek esame dori, kiek esame tikintys, bet myli nepaisydamas žmogaus vertumo (Merton, 2008; Cressy, 1994; Nicolay, 2010 a; Nicolay, Serwaty, 2010). Tarsi padidėja ir žmogaus gebėjimas mylėti. Turtai, karjera – nevilioja. Siekiama tobulumo tarnaujant kitiems. Tokios altruistinės nuotaikos padeda atskirti, kad patirtos vizijos nėra pagyrūniškos kilmės. Patyrusieji nežemišką aiškumą asmenys apsisprendžia siekti dvasinių vertybių. Jie būna pajutę skirtumą tarp laimės šiame pasaulyje ir antgamtinės laimės. Taip atsiranda tam tikra dieviška trauka, netenkina žemiškoji realybė. Tai žmogui nebūna prievarta, priešingai – to siekiama sąmoningai. Žmogus gyvena mylėdamas kitus, nors tai jam ir „kainuoja“. Žmonių paklydimai vertintini kaip prie aukso gabalėlių prilipęs purvas. Tokia motyvacija socialinių santykių ir asmeninio tobulėjimo procese yra tam tikra vidinė jėga.

Kai kuriose kultūrose, pvz., induizme, budizme, teigiama, kad visos tikrovės pagrindas yra Dvasia arba Sąmonė. J. Cressy teigia, jog pati po KM patyrimo „atrado“, jog Visatos pagrindas yra Dvasia, ne materija. Tai kita dimensija, ne protas. Tai aukštesnio lygio tyroji Dvasia, kurią gali pasiekti žmogaus inteligencija, kuri yra Tiesos ir pažinimo šaltinis. Induizmo filosofijoje meditacijomis siekiama informacijos, kuri praturtina žmogaus protą, pakelia į aukštesnį laipsnį jo inteligenciją. Vakaruose orientuojamasi į mokslą ir techniką, siekiama materialių rezultatų. Vieninteliu autoritetu laikomas mokslas. Filosofija, kaip tiesos ieškotoja ir atradėja, savo funkcijos neatlieka. Liberalūs dvasininkai taip pat kartais pasiduoda sekuliarizmui. Teologijos funkcija – transcendencija, dvasinius dalykus įnešti į kultūrą, tai reprezentuoti. Tiriant dvasinius reiškinius, galima tapti mažumos kultūra, kuri kai kuriais savo požiūriais radikaliai skiriasi nuo daugumos kultūros. Dauguma realybe laiko tik materiją ir nesidomi, ar dar kas nors yra už to, ką jaučia žmogaus jutimo organai.

Šių laikų problemoms atliepia A. N. Whitehe-

ads filosofija. Jis Dievą aiškina ne kaip statišką ar mechaniską Visatos priežastį, ne kaip mechaniką, kuris išjudino Kosmosą, ne kaip pašalinį sistemos stebėtoją. Filosofui Dievas yra ne tik gamtos tvarkos reguliuotojas, bet ir nuolatinio gėrio įgyvendintojas. Gėrio kūrimas vyksta bendradarbiaujant žmonėms. Tai teologijos ir mokslo ryšys. A. N. Whiteheads filosofijoje tikrovės pagrindas yra Dvasia kaip Subjektas. Mes esame riboti, negalime pilnai suprasti realybės, naudojamės simboliais. Tiek patirtys KM, tiek mistikų pažinimas – simbolių kalba. Žodžiai, idėjos, vaizdiniai gali turėti daug prasmų. Tokiu būdu galima geriau suvokti dvasinius dalykus. Reikia nenuvertinti proto ir patirties, nes protu nesuvokiami patirti dalykai yra tikresnė realybė negu šis pasaulis.

Tiesos klausimuose mokslas patvirtina ar paneigia hipotezes, bet ar turi priemonių tirti dvasinius reiškinius? Tiek Rytų, tiek Vakarų mokslininkai bando ieškoti ryšio tarp žmogaus biologijos ir jo dvasinių galių.

Dvasinės pratybos ir patirtys, ir neurobiologija

Žmogus tik dalinai supranta dvasinę realybę. Suformuoti klinikiniai modeliai jai netinka. Reikalingi dvasiniai modeliai, atitinkami dvasiniai kriterijai ir objektyvūs bei patys patyrę tyrėjai. Klinikinės mirties atveju, kai sutrinka širdies ir kraujotakos bei kvėpavimo sistemų funkcionavimas, be abejo, vyksta ir biocheminiai pokyčiai smegenyse. Žmogus neturi sąmonės, bet kai kuriais atvejais tarsi gali pažinti kitokį pasaulį, patirti tam tikrų emocijų, „grįžęs“ į gyvenimą tai ne tik prisimena, bet pagal įgytą patirtį sprendžia egzistencinius klausimus.

Neurobiologai ir sociobiologai, tyrinėjantys žmogaus smegenų raidą, analizuoja, ar smegenys sąlygoja ne tik kognityvines, motorines ir emocines galimybes, bet ir polinkį religinei patirčiai. Ypač tuo domisi budistai ir jų lyderis Dalai Lama XIV, nes budizmas ir pasaulio pažinimas, kaip mokslas, yra tapatinami (Löhr, 2005). Nuo 1985 m. egzistuoja mokslo šaka neuroteologija. *Hipotezė, labiausiai dominantanti mokslininkus: religinės ir dvasinės patirtys bei mistinės vizijos slypi neuronuose ir gali pasireikšti per fiziologinius procesus* (Kuhn, 2009). Kai Indijos guru Maharishi Mahesh Yogi dvidešimtojo amžiaus 70-aisiais Vakaruose išplatino transcendentinės meditacijos metodą, tada pradėti intensyvūs smegenų ir dvasinių patirčių ryšių tyrimai. Amerikoje, tiriant 500 tūkst. asmenų, konstatuota, kad, praktikuojant monotonišką žodžių kartojimą kalbant mantrą, panašiai kaip rožinį ar litaniją, žmonių sąmonė gali kisti. W. Kuhn cituoja Keith Wallace ir Herbert Benson išvadas, kad transcendentinė meditacija šalina stresą ir sąlygoja budrią, be įtampos nuotaiką. Šiandien jau

neabejojama, kad meditacija veikia į autonominę-vegetacinę nervų sistemą ir tai galima vertinti fiziologiškai: retėja kvėpavimo ritmas, mažėja deguonies poreikis, retėja širdies susitraukimų dažnis, mažėja kraujospūdis, kinta odos varža elektriniam pralaidumui, mažėja raumenų įtempimas; galima rasti biocheminių ir imunologinių sveikatai naudingų pokyčių (Engel, 1999). Centrinėje nervų sistemoje meditacija taip pat sąlygoja fiziologinius pokyčius. 1999 m. Sankt-Peterburgo psichoneurologinio instituto laboratorijoje buvo užrašytos septynių besimeldžiančių jaunuolių encefalogramos. Prof. V. B. Slezinas konstatavo smegenų žievės aktyvumo mažėjimą – delta bangas, vienam net atsijungimą, nors meditacijos metu žmonės buvo pilnai sąmoningi. Kaip suprasti smegenų nefunkcionavimą ir sąmonės buvimą? Tai neaišku ir tyrėjui, bet besimeldžiančiųjų ramybės būseną jis konstatuoja (cit. Žarskus, 2008, *Sielos pilyje*, p. 17–18).

W. Kuhn pateikia kolegų tyrimus: Japonijoje psichiatras Akira Kasamatsu ir neurofiziologas Tomio Hirai encefalografijos (EEG) metodu tyrė zen-vienuolius, medituojančius pusiau atmerktomis akimis, ir stebėjo lėtas teta bangas. Tokios bangos būdingos užmigimo fazei, kai tuo tarpu vienuoliai buvo visiškai budrūs. Teta bangos būdingos giliai meditacijai ir turi ryšį su kūrybingumo padidėjimu.

S. Lazar (2005) kompiuterinės tomografijos būdu normaliems medituojantiems nustatė storesnę smegenų žievę negu ne medituojantiems. Panašios išvados ir Brista Hölzel (2008), tyrusiai 20 meditavusių budistų: ji konstatavo pilkosios smegenų dalies sustorėjimą, t. y. ląstelių sutankėjimą hippocampus srityje, kuri atsakinga už ilgalaikę atmintį ir emocijų kaupimą.

Religinės patirties genetinę priežastį ir galimybę analizuoja dvynių tyrimas: 1999 m., tiriant 25 tūkšt. dvynių, polinkis į dvasingumą konstatuotas 48 proc., o kitai – likusiai daliai priskirta aplinkos faktorių įtaka (Vaas, 2005).

Religinių ir dvasinių patirčių provokavimas per farmakologines priemones rodo biologinių procesų reikšmę. Šamanizmu užsiiminėjančiose kultūrose ir šiandien yra ritualų, kai vartojamos augalinės ar kitos psichogeninės priemonės, provokuojančios haliucinacijas ir tariamą bendravimą su kito pasaulio būtybėmis. Tokių pavyzdžių galima rasti Brazilijoje pas Amazonės indėnus: jie turi tam tikrą psichoaktyvų, vadinamąjį „dievų gėrimą“, kurio pagrindas – dimeptyltriptaminas (DMT). Klinikinės studijos rodo, kad haliucinogeninis psichoaktyvių medžiagų poveikis pasireiškia per serotoninerginę sistemą. DMT iššaukia vaizdus, kurie nebūdingi žemiškoms būtybėms (Strassman, 2004).

Šveicaras farmakologas Albert Hoffman praeito šimtmečio vidury atrado sintetinį haliucinogeną

LSD, kuris veikia į serotoninerginis ir dopaminerginius smegenų receptorius. Parkinsono ligos atveju vartojamas Lisurid kai kuriais ypatumais panašus į minėtą LSD ir kartais gali gydomam pacientui išprovokuoti psichozę. Šiais laikais plintanti Ecstasy taip pat gali provokuoti haliucinacijas. Tai poveikis į serotoninerginę sistemą. Pagal naujausius tyrimus, skirtingai nuo LSD, tai gali serotoninerginei sistemai pakenkti (Kuhn, 2010).

Stokholme, Karolinska institute Jacqueline Berg 15-ai asmenų tyrė serotoninreceptorių ryšį su polinkiu religijai ir tai patvirtino. Tokia išvada reiškia, kad dvasinės patirties biologinis pagrindas yra serotoninerginė sistema. Bandomais nustatyta, kad dvasiniams ir religiniams patyrimams turi reikšmės ne tik serotoninerginė, bet ir dopaminerginė sistemos (Brugger, 2007, iš Ciuricho tyrimai).

Neurotransmiterių įtaka dvasinei patirčiai siejama su monoaminų transporterių genu VMAT2 iš 10 chromosomos. Tai yra svarbu monoaminų, pvz., serotoninino bei dopamino, gamybai. Žmonės, kuriems buvo būdinga transcendencinių vertybių branginimas minėtame gene turėjo daugiau baltymo citozino negu adenozino. Tokiems asmenims būdinga gamtos ir Dievo meilė, ryžtas aukotis už pasaulio gerinimą.

Prof. gamtos m. ir medicinos m. dr. neurologas Wilfried Kuhn (2010) 25 metus tyrinėjo ribines situacijas tarp dvasingumo ir mokslo. Apibendrinamas savo ir kitų tyrėjų išvadas, W. Kuhn teigia, jog tie patys dirgikliai sukelia analogišką smegenų aktyvumą tiek priimantiems religinius faktus ir teiginius, tiek to nepripažįstantiems. Smegenys gali būti tarpininkės tarp transcendencijos ir mūsų gyvenimo realybės. Eksperimentuoti ir tirti religinių – dvasinių patirčių neurobiologiją kažin ar verta, kai dirbtinai sukurtos sąlygos aiškiai skiriasi nuo pasireiškiančių spontaniškai. Mistinės patirtys, patirtys klinikinėje mirtyje kol kas neurobiologijos mokslo išlieka nepaaiškinamos. Nepaisant atliktų tyrimų, smegenyse konkrečios Dievui skirtos vietos nerasta. Tačiau užmegzti transcendentinį ryšį per endogeninę ar egzogeninę smegenų moduliaciją gal ir galima. Smegenis galima palyginti su televizoriumi ar kompiuteriu – kaip tarpininku tarp transcendencijos ir mūsų gyvenimo realybės.

Naują dvasinę patirtį klinikinėje mirtyje įgijusieji dažniausiai arba nori gilinti dvasinį gyvenimą, arba tai pradėti. Tačiau visada yra noras tą patirtį, kaip tam tikrą lobį, naudoti gėriui. Ieškoma dvasinių mokytojų, ieškoma tam tikrų maldos būdų, pratybų, kad būtų tobulinamas esamas gyvenimas ir ruošiamasi nežemiškajam. Pasaulio religijose randama autoritetų, kurie gali padėti įvertinti patirtuosius reiškinis bei palydėti tolimesnėje dvasinėje kelionėje

je. Siekiantieji dvasinės tobulybės mokosi, stengiasi pažinti dvasines vertybes per tam tikras pratybas, meditaciją. Tai gali kiekvienas. Vienkartinė mistinė patirtis nepadaro žmogaus mistiku. Tačiau „Negali būti kontempliacijos ten, kur nėra paslapties“. Tai autoritetingo šių laikų teologo Th. Merton pastebėjimas (p. 82). Taigi, mistinės patirtys – ne žmogaus valios galia. Tačiau, tokios patirtys keičia žmonių santykius, tobulina bendravimo kultūrą – tai liudija dvasinės jėgos raiška.

Išvados

1. Biocheminiai pakitimai, hipoksija būdinga klinikinės mirties patologijai, bet dvasinės patirtys klinikinėje mirtyje – tik kaip išimtis ir vertinama kaip dovana. Tai patyrusiųjų – pasaulyje milijonai.
2. Patirtys klinikinėje mirtyje ir subjektyvūs ryšiai su asmenimis po jų mirties atskleidžia dvasinio pasaulio egzistavimą, kuris mūsų jutimo organais nefiksuojamas, bet gali būti konstatuotas pagal pasekmes.
3. Vertybių perkainavimas subjektyviame gyvenime, radikalūs altruistiniai sprendimai po ypatingos patirties egzistencinėse situacijose liudija įgytą dvasinę-vidinę jėgą.
4. Dvasinės pratybos, kaip malda ir / ar meditacija, turi įtakos žmogaus neurofiziologijai, nepriklausomai nuo jo tikėjimo ar ateizmo.
5. Mistinės ir dvasinės patirtys klinikinėje mirtyje, kaip ir kiti paranormalūs transcendentinės prasmės reiškiniai, neurobiologijos mokslo nepaneigiami, bet jų mechanizmas nepaaiškinamas.

Literatūra

1. Brugger P., 2007, Das gläubige Gehirn. In: *Von Sinnen-Traum, Trance, Rausch und Rage aus der Sicht der Hirnforschung*. Paderborn: Mentis.
2. Cressy J., 2010, Die Nahtoderfahrung – Mystik oder Wahn? *Begegnung mit Gott? Nahtoderfahrung und Mystik*. SANTIAGO VERLAG. P. 63–92.
3. Cressy J., 1994, *The Near-Death Experience: Mysticism or Madness*. The Christopher Publishing House, Massachusetts.
4. Engel K., 1999, *Meditation*. Frankfurt: Peter Lang.
5. Elsaesser-Valarino E., 2010, Nachtodkontakte in der internationalen Forschung. *Begegnungen mit Verstorbenen? Begegnung mit Verstorbenen? Beiträge aus Wissenschaft und Therapie zu einem tabubesetzten Thema. Tagungsbeiträge 2010*. SANTIAGO Verlag. P. 61–98.
6. Grodhues J., 2010, Induced After Death Communication (IADC) – ein neuer Weg zur Heilung von Trauma und Trauer. *Begegnung mit Verstorbenen? Beiträge*

- aus *Wissenschaft und Therapie zu einem tabubesetzten Thema. Tagungsbeiträge 2010*. SANTIAGO Verlag. P. 139–154.
7. Hölzel B. K. et al., 2008, Investigation of mindfulness meditation practitioners with voxel-based morphometry. *Social Cognitive and Affective Neuroscience*. Nr. 3 (1). P. 55–61.
8. Kachler R., 2010, Meine Trauer wird dich finden – Ein neuer Ansatz in der Trauerarbeit. *Begegnung mit Verstorbenen? Beiträge aus Wissenschaft und Therapie zu einem tabubesetzten Thema. Tagungsbeiträge 2010*. SANTIAGO Verlag. P. 161–174.
9. Kuhn W., 2010, Neurobiologie spiritueller und religiöser Erfahrungen. *Begegnung mit Gott? SANTIAGO VERLAG*. P. 35–62.
10. Kranz G., 1983, *Sie lebten das Christentum*. Regensburg: Verlag Fr. Pustet.
11. Lazar S. W. et al., 2005, Meditation experience is associated with increased cortical thickness. *Neuro Report*. Nr. 16. 1893–1897.
12. Löhr S., 2005, *Dalai Lama XIV – Sein Leben, sein Wirken, seine Botschaft*. Rowohlt, Reinbek.
13. Mehne S., 2010, Mystik im hier und heute – Selbstoffenbarung. *Begegnung mit Gott? P.* 163–178.
14. Merton Th., 2008, *Naujosios kontempliacijos sėklos*. „Katalikų pasaulio leidiniai“.
15. Moody R., 1979, *Svarstymai apie gyvenimą po gyvenimo*. Iš anglų k., vertė J. Danulis, rankr.
16. Nicolay J., Serwaty A., 2010, Begegnungen mit dem Licht – Berichte und Gespräche. *Begegnung mit Gott? Nahtoderfahrung und Mystik*, SANTIAGO VERLAG. P. 123–152.
17. Nicolay J., 2010, *Das Heilige in uns – Mystik und Menschenbild*. P. 93–122.
18. Nicolay J., 2010b, *Letzte Dinge – Jenseitshoffnung in Nahtoderfahrungen*. P. 99–238.
19. Rimšelis V. MIC, 2005, *Tėvas Pijus*. Kaunas: Marijonų talkininkų centro leidykla.
20. Stechl A., Bucher A., 2010, Nah-Toderlebnisse: Ihre Auswirkungen auf Psyche und Religiosität. Spiritua- lität. *Begegnung mit Gott? P.* 17–34.
21. Silf M., 2003, *Vidinis kompasas*. Kvietimas į Ignaciškąjį dvasingumą. Iš anglų k. vertė D. R. Vilkas. Vilnius: VŠĮ „Jėzuitų ekonomo tarnyba“.
22. Strassman R., 2004, *DMT – Das Molekül des Bewusstseins*. AT-Verlag, Baden.
23. Šv. Teresė Avilietė, 2008, *Sielos pilis*. Kaunas: „Mažoji poligrafija“.
24. Vaas R., 2005, *Gott im Gehirn, Bild der Wissenschaft* Nr. 7. P. 28–45.
25. Whitehead A. N., 1958, *Symbolism*. New York: Macmillan Co.
26. Walter von Lucadu, 2010, Paranormale Erfahrungen im Umfeld des Sterbens. *Begegnung mit Verstorbenen? Beiträge aus Wissenschaft und Therapie zu einem tabubesetzten Thema. Tagungsbeiträge 2010*. SANTIAGO Verlag. P. 15–60.
27. Žarskus A., 2008, Įvadas. *Šv. Teresė Avilietė. Sielos pilis*. Kaunas: „Mažoji poligrafija“. P. 5–22.
28. <www.Balsas.lt>, [žiūr. 2011-08-06].

SPIRITUAL EXPERIENCES IN CLINICAL DEATH AND NEUROBIOLOGY

Rimantas Pranskaitis, Danė Šlapkauskaitė

Summary

The reality that exists beside us is material and we are unable to perceive the world of spiritual values with our sense-organs. There are scientific works a subject of analysis in which is a research on objectivity and genesis of spiritual phenomena experienced during clinical death. The subject of our research is paranormal phenomena in clinical death and/or in connection with death of an immediate family member. The aim is a search for scientific interpretation in literature of the phenomenon of spiritual reality in clinical death and paranormal phenomena related to death of an immediate family member. The method of the research includes analysis of literature sources (in German) and comparative analysis. At a boundary between life and death, a person, like in a momentary film, feels paranormal views and images from his/her personal past, and then returns back – such is a hypothesis of the existence of the spiritual reality. Psychologists interested in this subject and neurobiologists count millions of such cases globally (Joachim Nicolay, Alois Serwaty, 2010). As it was noted by the researchers (Judith Cressy, 1994, Sabine Mehne, 2010), “those, who came back”, perceived the fact of death in a different way and applied other value system to their life. Is this impartial? The neurologist prof. hab. dr. Wilfried Kuhn (2010) analysed the marginal situations between spirituality and science for 25 years. Summarizing the conclusions made by him and other researchers, Kuhn states that the same stimuli raise analogous brain activity both in those who accept religious facts and statements, and in those who deny them. Biochemical changes and hypoxia are typical of many people during their clinical deaths, but spiritual experiences are just like an exception and are seen as a gift. Experiences in clinical death and subjective relations after the death reveal the existence of the spiritual world, which cannot be sensed by our five senses, but can be judged from its sequences. Reappraisal of values in a subjective life and radical altruistic solutions made after special experience in existential situations evidence the inner spiritual power acquired. Spiritual trainings, such as prayer and meditation, influence human neurophysiology regardless of his/her belief or atheism. Neurobiology does not disprove mystical experiences and spiritual experiences in clinical death, but also does not explain their mechanism.

Keywords: spirituality, clinical deaths, values, neurobiology.

DVASINĖS PATIRTYS KLINIKINĖJE MIRTYJE IR NEUROBIOLOGIJA

Rimantas Pranskaitis, Danė Šlapkauskaitė

Santrauka

Greta mūsų esanti realybė yra materiali, dvasinių vertybių pasaulio savo jutimo organais neapimame. Yra mokslinių darbų, kurių analizės objektas – dvasinių reiškinių, patirtų klinikinėje mirtyje, objektyvumo ir genezės tyrimas. Šio tyrimo *objektas* – paranormalūs reiškiniai klinikinėje mirtyje ir / ar ryšyje su artimųjų mirtimi. *Tikslas* – dvasinės realybės fenomeno klinikinėje mirtyje bei paranormaliuose reiškinuose, susijusiuose su artimųjų mirtimi, mokslinio interpretavimo paieška literatūroje. *Metodas* – literatūros šaltinių (vokiečių k.) analizė, lyginamoji analizė. Žmogus riboje tarp gyvybės ir mirties, tarsi momento filme, patiria antgamtinių bei asmeninės praeities vaizdų ir grįžta. Tokia dvasinės realybės egzistavimo hipotezė. Šia tema besidomintys psichologai bei neurobiologai pasaulio mastu tokių atvejų skaičiuoja milijonus. Kaip pastebi Judith Cressy (1994), Sabine Mehne (2010), „grįžusieji“ kitaip vertina mirties faktą, savo gyvenimui taiko kitą vertybių skalę. Yra ir kitokių paranormalių reiškinių: informacijos apie artimųjų mirtį, vizijų. Ar tai objektyvu? Prof. hab. dr. neurologas Wilfried Kuhn (2010) 25 metus tyrinėjo ribines situacijas tarp dvasingumo ir mokslo. Apibendrinamas savo ir kitų tyrėjų išvadas, W. Kuhn teigia, jog tie patys dirgikliai sukelia analogišką smegenų aktyvumą tiek priimantiems religinius faktus ir teiginius, tiek to nepripažįstantiems. Biocheminiai pakitimai, hipoksija klinikinėje mirtyje būdinga daugeliui, bet dvasinės patirtys – tik kaip išimtis, kuri vertinama kaip dovana. Patirtys klinikinėje mirtyje ir subjektyvūs ryšiai po mirties atskleidžia dvasinio pasaulio egzistavimą, kuris mūsų jutimo organais nefiksuojamas, bet gali būti konstatuotas pagal pasekmes. Vertybių perkainavimas subjektyviame gyvenime, radikalūs altruistiniai sprendimai po ypatingos patirties egzistencinėse situacijose liudija įgytą dvasinę-vidinę jėgą. Dvasinės pratybos – malda, meditacija – turi įtakos žmogaus neurofiziologijai, nepriklausomai nuo jo tikėjimo ar ateizmo. Mistinės patirtys ir dvasinės patirtys klinikinėje mirtyje neurobiologijos mokslo nepaneigiamos, bet jų mechanizmas nepaaiškinamas.

Prasminiai žodžiai: dvasingumas, klinikinė mirtis, vertybės, neurobiologija.

Įteikta 2011-09-23